

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Lemgoviae, 1714

Brunisberga Prope Huxariam.

urn:nbn:de:hbz:466:1-8040

—
2
o
AF
S
SE
LI
I
QU
F
IL
-i
-e
21
[
-w
BR
BO
CA
FR
2
ba
-or
-iv
wl

BRUNISBERGA

PROPE HUXARIAM.

MEMORIÆ SACRUM

ARX. UBI BRUNONIS. CIRCUMSPICIT. ALTA. LATINI
 MILITIS. INFECTAS. CÆDE. VISURGIS. AQUAS
 SAXONES. HIC. AMNEM. CAROLUM. TRANSIRE. PARANTEM
 NEQUICQUAM. TELIS. IMPEDIERE. SUI
 SED. DARE. VERSA. FUGA. VICTORI. TERGA. COACTI
 CESSERUNT. TOTUM. FLUMINIS. IMPERIUM
 LITORE. NUNC. ILLO. REGNAS. CORBEIA. SACRUMQUE
 HUXARIÆ. DICIT. JUS PADIBORNA. TULÆ
 QUÆ. SI. POSTERITAS. SERVASSET. FOEDERA. NUNQUAM
 RELIGIO. SCISSIONIS. PLANGERET. ORBA. COMIS.

FERDINANDUS. DEI. ET. APO-
 STOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS
 PADERBORNENSIS. COADJUTOR. MO-
 NASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. CO-
 MES. PYRMONTANUS. ET. LIBER. BA-
 RO. DE. FURSTENBERG.

BRUNISBERGÆ. NOBILI. IN. DIOECESI. PADER-
 BORNENSI. ET. DITIONE. CORBEIENSI. LOCO. UBI
 CAROLUM. M. TRAJECTU. VISURGIS. PROHIBERE
 FRUSTRÀ. CONATI. SAXONES. AN. DCC. LXXV
 FUSI. FUGATIQUE. FRANCIS. CESSERUNT.

M. H. P.

P 3

NO-

BRUNISBERGA

1. BRUNISBERGA.] Manet etiamnum nomen hujus loci & insignis fama, cui fidem faciunt scriptores antiqui; atque hos inter Poëta Anonym. l. 1. Ann. 775. Annal. incerti Auſt. & vita Caroli M. apud Pithæum, Astronom, apud Reuberum, Annales Canisii, & Regino.

2. ARX.] *Montem* Poëta Anonymus, *locum* Astronom. Ado Vienn. & vita Caroli M. *arcem omnium fortissimam*; Crantzius, Widekindus Abbas Corb. in literis An. 1198. *castrum* appellant. Cujus instaurationem cum nobiles de Amelungsen, ope Comitum de Waldeck freti, impedirent, Siffridus Episcopus Paderbornensis Widekindo Abbati Corbeiensi suppetias tulit. Letznerus in Chron. Corbeiensi. Brunbergam à Widekindo Abbate Corbeiensi ita ædificatam seculo evoluto anno scilicet 1294. Otto Ep. Paderborn. Adolphus & Albatus Comites Swalenbergici destruxerunt. Kleinsorgius ad annum 832. in hist. MS. Westphaliæ; unde hodie mœnium tantum vallorumque & fossarum vestigia supersunt.

3. BRUNONIS.] Frequens hoc nomen apud optimates Saxonum antiquorum. Is qui *Brunisbergam* ad Visurgim condidit, nomen ei dedit, & sedem ibidem habuit, frater Widichindi Magni fuit, non æquè ac ille ad retinendam patriam superstitionem obstinatus: nam prior religionem Christianam amplexus legitur. Demum An. 790. obiit, Paderbornæ sepultus, Fabr. l. 2. orig. Saxon.

4. LATINI MILITIS INFECTAS CÆDE VISURGIS AQUAS.] Vellei. lib. 2. cap. 105. & *annis mox nostrâ clade nobilis transitus Visurgis*. Varianam intelligit, quæ in via Visurgim versus contigit. *Varum ita acceperunt, ut omnibus ejus jussis obtemperaturi viderentur: proculque eum à Rheno in Cheruscorum fines ad flumen Visurgim abduxerunt*. Dio lib. 56. Nondum tamen illuc pervenerat, in itinere, antequam ad Castra sita Alifone posset everti, à Germanis oppressus & cæsus. Cur igitur ad Varianam cladem alibi illatam, Visurgim Vellei. & Dio nominarunt? *factum id famâ annis, quia hic ex nobilissimis annibus*

bus cladi illi proximus fuit xx. circiter millibus passuum distitus. Cluver. lib. 3. cap. 19. Ad ipsam postea ripam, ut diximus supra, Germanicus Cæsar accessit, & flumen quod Romanos Cheruscōsque interfluebat, transiit; sed non sine periculo, prælio & cæde.

5. SAXONES HIC AMNEM CAROLUM TRANSIRE PARANTEM.] Quemadmodum acies Germanorum trans Visurgim stans, Germanicum transitu prohibere conata est, ita Carolum quoque, juxta *Brunesbergam*, Saxones arcere tentarunt, ut Poëta Anonym. lib. 1. An. 775. vita Caroli M. apud Pithæum, Annales incerti Auët. apud eundem, Annal. Canisiani, Regin. Adelm. & Astronom. apud Reuberum, cujus hæc verba: *Indè ad Wisaram fluvium veniens, in loco, qui Brunisberg vocatur, congregatam Saxonum multitudinem offendit, quæ eum transitu fluminis arcere conabatur. Sed frustrâ, nam in prima congressione pulsi fugatique sunt, & magnus eorum numerus ibidem interfectus est. Non tam facilè fuit Brunisbergam expugnare.* Crantz. lib. 2. Saxon. cap. 10. *Indè verò majore apparatu ducens Rex in Provinciam, Siburg & Eresburg arces, iterum à Saxonibus communitas, denuò expugnavit. & in arcem Brunisberg, quæ omnium firmissima erat ad Visurgim fluvium, duxit oppugnandam: fuerat enim validum Saxonum presidium. Firmata est obsidio: ferunt remanere in hodiernis villis nomina ex castris Regis, quæ tum erant tripartita: ut alio loco Rex cum robore exercitus, alio etiam auxiliare tenderent: & tertio loco suis erant in castris qui stipendia mererent. Adjiciunt Gallici, Regem obsidionis pertæsum, duxisse partem copiarum in Westphalos, Angarios, &c.* Hæc fufius paulò sed fabulosè enarrat Letznerus in Chron. Corbeienf. & vita Caroli M. c. 20.

6. TELIS.] De veterum Germanorum telis refert Tacitus de morib. Germ. cap. 6. *Rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur. Hastas vel ipsorum vocabulo frameas gerunt.* Vid. apud Cluver. lib. 1. cap. 45. varia armorum telolumque genera, ex quibus Saxones longis lanceis, parvis scutis, & cultellis magnis usi fuerunt. Widekind. lib. 1. Annal. *illis hæc loquentibus mirati sunt Franci præstantes corpore & animo vi-*
ros

ros, & novum habitum, arma quoque & diffusam scapulis caesariem, & supra omnia ingentem animi constantiam; nam vestiti erant sagis, & armati longis lanceis, & subnixi stabant parvis scutis, habentes ad renes cultellos magnos: quos Sachs appellabant, & Viterbiensis supra citatus, breves gladios interpretatur; atque exinde putat Isaacus Pontanus l. 2. orig. Franc. cap. 1. Saxoniam in clypeo vetustiori duos gladiolos adhuc ostentare, in formam crucis transversim conlitos. Eorundem meminit Gregor. Turon. lib. 4. c. 46. Tunc, inquit, duo pueri cum cultris validis, quos vulgò Scramasaxos vocant, utraque ei latera feriunt. Lipf. Cent. 3. epist. 44. ex vetustissimo Pfalterio Latino Germanico probat novaculam dictam fuisse *Scharfahs*; & Gobelinus Personam in Cosmodrom. ætat. 6. cap. 11. apud nos, ait, novacula quâ pili raduntur, senioribus dicitur *sax*, & habemus inde verbum vulgare *sassen*, id est novaculâ caesariem radere. Hinc igitur Saxones appellatos volunt, vel quia *sassis* brevibus gladiis, in præliis utebantur, vel quia novaculâ caesariem radebant; quod proprium primorum Saxonum fuisse discimus è Sidonio Apollinari lib. 8. epist. 9. Francis contra ut antiquis Gallis teste Virgilio ac Livio *hastæ* in usu, ita *spathæ* aut bipennis genus maximè fuit familiare, quod Agathias lib. 11. ἀγχιῶνα, nominat & describit, ipsi *Franciscam* vocabant, teste Aimonio lib. 1. cap. 12. Sidonius Apollinarius in Panegyrico Majorani Augusti. ita describit Francorum arma, & generosum præliandi modum;

*Excussisse citas vastum per inane bipennes,
Et plaga præscisse locum, clypeisque rotare
Ludus, & intortas præcedere saltibus hastas,
Inque hostem venisse prius Puerilibus annis
Est belli maturus amor: si fortè premantur
Seu numero, seu sorte loci, mors obruit illos,
Non timor: invicti perstant, animoque supersunt
Jam propè post animam.*

Insignis sanè locus de bellicosa veterum Francorum nostrorum indole, quam etiam celebrat Libanius in Orat. de laudibus Constantii & Constantis Augg. in qua *Francos*, inquit, *multitudine innumerabiles, haud paulò tamen quàm pro multitudine vali-*

validiores, non mare magis, quàm continentem timere, frigus septentrionale celi temperie gratius, otium calamitatem maximam, quietem languorem ducere; contra summam sibi felicitatem in bello positam existimare. Quibus contra vitium familiare est, inquit Vopiscus in Proculo, ridendo fidem frangere. Id quod etiam de iisdem testatur Procopius, lib. 2. rerum Gothicar. & Salvianus lib. 7. de Providentia Dei, inquit: Franci mendaces sed hospitales. Saxones crudelitate efferi, sed castitate venerandi.

7. LITORE NUNC ILLO REGNAS.] Ex quo primùm in loco *Hetha* appellato, quem in silva Sollingensi designat Letznerus in Chron. Corbeienti, ædificandi Monasterii consilium, minus processit, & Cænobitæ sterili solo derelicto ad Visurgim commigrarunt, ut tradit auctor libelli de translat. S. Viti, & institut. novæ Corbeix à Meibomio editus, post notas ad Widekindi Corbeientis hist. pag. 141. *Factum est autem eodem tempore, ut Serenissimus Imperator Luduwicus haberet placitum in Saxonia in loco, qui dicitur Patherbrunna, in secundo anno regni sui, Incarnationis verò Domini octingentesimo decimo quinto. Tunc accessit præfatus Abba (Adalhardus) ad eum, & locutus est ei, cum consilio suadens, ut ad profectum Christianæ religionis in eadem Provincia Manasterium Monachorum construere juberet: quod cum piissimus Princeps benignè suscepisset; PLACUIT ACCERSERE EPISCOPUM NOMINE HATHUMARUM, AD CUIUS DIOECESIN PERTINEBAT LOCUS, UBI CONSTRUENDUM ERAT MONASTERIUM, UT CUM EJUS FIERET IMPERIO & VOLUNTATE. Sicq; factum est, ut ab eodie, & deinceps religio Monachorum etiam in regione Saxonica succresceret, atque proficeret. Cæpit autem adificare in loco, qui dicitur Hethi, ubi cum per sex, & eo ampliùs annos laborassent, nihil proficere potuerunt, nisi quòd religio sancta in loco deserto tradebatur. Augebatur tamen quotidie numerus Monachorum ex nobilissimo Saxonum genere, pueri quoque bonæ indolis nutriebantur optimè. Paucis deinde interjectis sequitur: Venerunt ergo anno octingentesimo vicesimo secundo Dominicæ Incarnationis, sub die octavo Id. August. regnante Luduwico Serenissimo Augusto undecimo anno ad locum memoratum: circumspectòque*

Q

ex

ex omni parte & undique circuietes, prostrati in orationem decantaverunt Psalmos ad hoc officium pertinentes, & postquam compleverunt litaniam & orationem, jactaverunt lineam, & infixerunt paxillos, & ceperunt mensurare, prius quidem templum, inde habitationes fratrum; quod cum peregissent, constituentes, qui quaedam habitacula initiarent, ad propria sunt reversi: Sed primum petierunt Episcopum ut veniret, & sanctificaret locum, vexillumque S. Crucis in loco Altaris poneret, noménque ut CORBEIA vocaretur aptaret. Quod factum esse octavo Kal. Septembris exstat. Episcopus qui nomen imposuit, & Ecclesiam dedicavit BADURADUS fuit, Successor HATHUMARI. Chronic. Corbeiense editum à Meibomio, in membrana conscriptum & hodieum Corbeia superstes: An. Incarnationis Dominicæ 822. indict. 15. 8. Kal. Sept. 2. feriâ, Monachi qui in loco, qui Hetba dicitur, per septem annos prius demorabantur, inde egressi cum crucibus & reliquiis in hunc locum pervenerunt: Locoque ab Episcopo BADURADO, qui tunc præsens aderat, CORBEIA nomen impositum est, erectoque tentorio, illisque crucibus & reliquiis, locum dedicaverunt, in honore & nomine S. Stephani Protomartyris, infodientes crucem Christi, ubi nunc Altare esse dignoscitur. Ex his antiquissimis testimoniis manifestum est Corbeiam jam inde ab ejus incunabulis in dicecesi Paderbornensi sitam esse, id quod etiam Apostolicæ Abbatum Corbeiensium confirmationes, codex antiquus Camerae Apostolicæ, in quo Episcoporum & Abbatum confirmandorum jura taxantur, diplomata Pontificum & Cæsarum, & ipsæmet Corbeiensium literæ in quibus Paderbornensem Ecclesiam pro Cathedrali, quo præeminet honore, semper revereri se velle profitentur; Ecclesiarum in Corbeiensi ditione fundatarum confirmationes, consecrationes, translationes, & innumera illic exercitæ jurisdictionis ordinariæ documenta. Ex historicis, scriptor vitæ Beati Meinwerci, Dithmarus lib. 7. Gobelinus Persona in Cosmodromio, Crantzius l. 1. Metropol. c. 24. & lib. 4. cap. 4. Baronius tom. III. ad ann. 1015. Letzner. in Chron. Corb. cap. 26. aliique testantur. Corbeienses contra, nescio quibus exemptionis literis gloriantur. Sed manus nostræ oculatæ sunt, credunt quod vident. Certè Alexander IV. Pontifex aut exemptionis privilegia

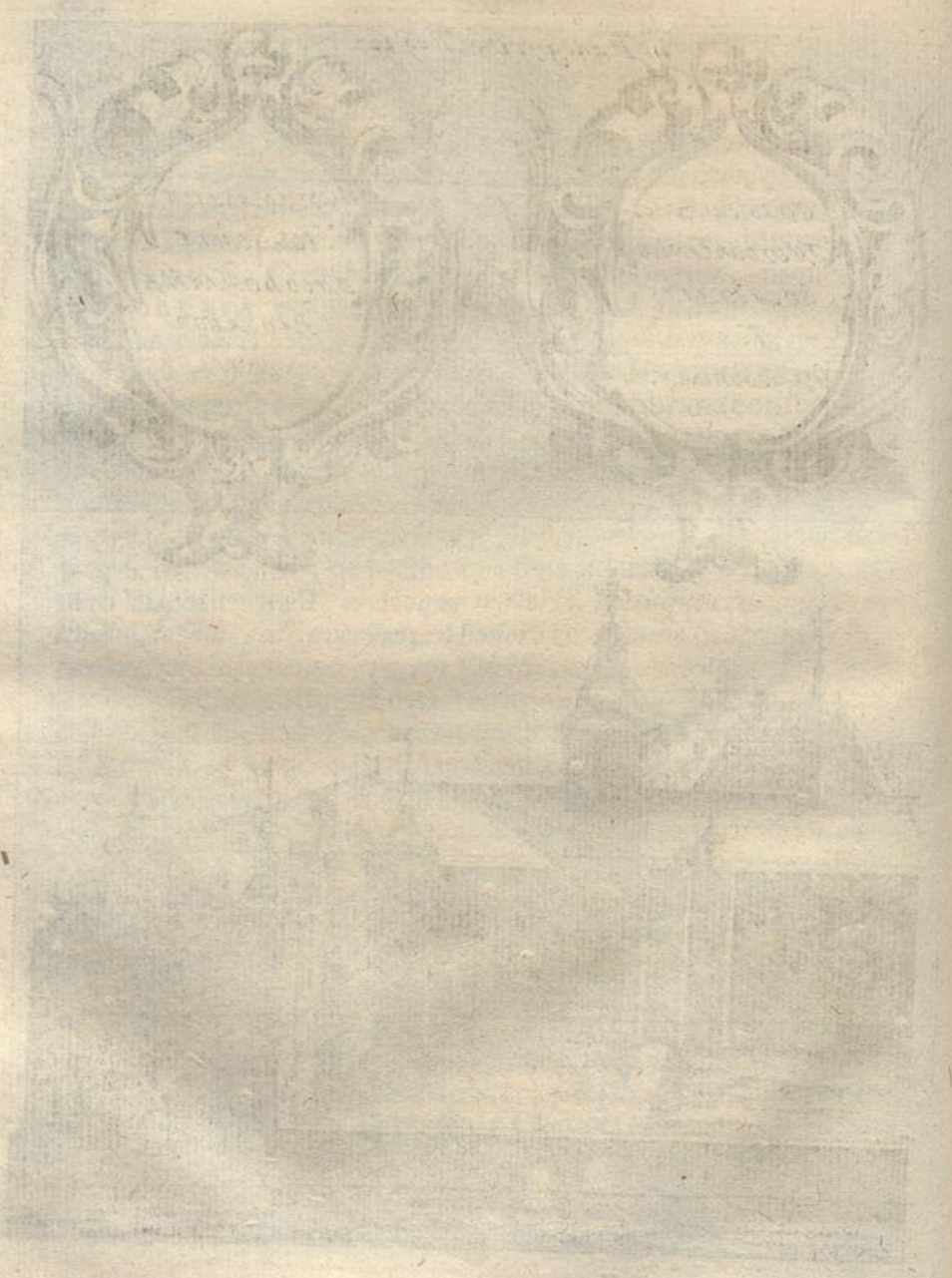

can-
ple-
runt
abi-
dam
pe-
ve-
que
tavo
cle-
no-
rum
nice
etba
cum
Epi-
no-
re-
Pro-
no-
or-
ensi
um
quo
ur,
um
quo
ia-
se-
io-
ati
no-
ius
ue
li-
uod
vi-
ia

in Panegyrico Pag. 123

legia ostendere, aut Paderbornenibus Episcopis obedire iussit Corbeienses. Diploma Apostolicum est huiusmodi:

ALEXANDER Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis, Decano & Scholastico Frislariensi & Archipresbytero Ecclesie Nuemburgensis, Maguntinensis diocesis salutem & Apostolicam benedictionem. Sua nobis venerabilis frater noster.. Episcopus & dilecti filii Capitulum Paderbornense, petitione monstrarunt, quod.. Abbas & Conventus Monasterii Corbeiensis Ordinis sancti Benedicti Paderburnensis Diocesis asserentes Monasterium ipsum fore exemptum & se in exemptionis possessione fuisse à tempore cuius memoria non existit. Eidem Episcopo tanquam Diocesano suo intendere denegant, & sibi de suis iuribus respondere, in eorundem Episcopi & Capituli & Paderburnensis Ecclesie præiudicium & gravamen, quanquam dicti Abbas & Conventus exemptionis privilegium non ostendant. Quare dicti Episcopus & Capitulum nobis humiliter supplicarunt, ut providere ipsis & eidem Paderburnensi Ecclesie paterna super hoc sollicitudine curaremus. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus eosdem Abbatem & Conventum ex parte nostra moneatis & inducere procuretis, ut infra quindecim dies post monitionem vestram obediant dicto Episcopo, vel privilegia exemptionis ostendant. Alioquin vocatis qui fuerint exocandi & auditis hinc inde propositis quod canonicum fuerit appellatione postposita statuatis. Facientes quod decreveritis per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem qui fuerint nominati si se gratia, odio vel timore subtraxerint, per censuram eandem appellatione cessante compellatis veritati testimonium perhibere. Quod si non omnes his exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Laterani v. Kal. Martii Pontificatus nostri anno tertio.

Q 2

S. COR-

8. CORBEIA.] E cujus disciplina complures olim viri pietate ac doctrinâ insignes prodierunt, qui diversis populis dati Episcopi, & fidei Doctores, Septentrionem pænè universum Christianæ religionis luce collustrarunt, & hâc operâ insulæ Rugiæ imperium magnasque per Germaniam opes sibi pepererunt. Sed prô dolor!

Πάλιν ποτ' ἦσαν ἄλλοιοι Μιλήσιοι.

Cæterum Corbeia nomen suum debet *aureæ Corbeie*, Galliæ cœnobio, haud procul Ambianis, ad ripam Somonæ fluvii, An. Christi 660. à Bathilde, Saxonici generis heroina, Clodovæi II. Francorum Regis conjugè fundato, ex quo novam *Corbeiam Saxoniam* ad Visurgim Ludovicus Pius ejus fundator religiosorum hominum colonias deduxit. Quod Joannes Trithemius ex Henrico de Hervordia annotavit, & vita sancti Adelhardi Corbeiensis Abbatis apud Bollandum 2. Januarii, pag. 107. & 117. confirmat, & liquido patet ex his Ludovici Pii diplomatibus Corbeie datis.

In Nomine Domini Dei & Salvatoris nostri JESU Christi HLUDOWICUS divina ordinante clementia Imperator Augustus, Cum petitionibus servorum Dei justis & rationabilibus divini cultus amore favemus, superni muneris donum largiri non diffidimus. Idcirco noverit omnium fidelium nostrorum tam presentium quàm & futurorum sagacitas. Quia adiens serenitatem culminis nostri vir reverendissimus Adalardus Abbas ex Monasterio Corbeie, quod ei dudum in Provincia Saxonica ad augmentum mercedis nostræ ex novo construere jussimus super fluvium Wisera in Villa regia in loco nuncupante dudum Huxori dicatum in honore S. Stephani Protomartyris. Suggestit mansuetudini nostræ, ut idem Monasterium & Monachos ibidem per tempora degentes cum rebus & hominibus non solum sub nostra tuitione & defensione constitueremus, verùm etiam & talem immunitatem fieri juberemus; qualem omnes Ecclesie in Francia habent. Cujus petitioni dignam & proficuum judicantes, hanc auctoritatem immunitatis erga prædictum Monasterium Corbeie ejusque rectores fieri jussimus, per quam decernimus atque jubemus, ut nullus Judex publicus vel quilibet ex judiciaria potestate in Ecclesias, aut loca vel agros seu reliquas

liquas possessiones memorati Monasterii, quas presenti tempore in quibuslibet pagis & territoriis habet, vel deinceps ibidem conlate fuerint, ad causas judiciario more audiendas, vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas aut fidejussores tollendos, aut homines ipsius Monasterii tam ingenuos quam & latos distringendos, aut ullas redhibitiones aut inlicitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, vel ea quæ supra memorata sunt, penitus exigere præsumat. Sed liceat memorato Abbati suisque successoribus res prædicti Monasterii sub immunitatis nostræ defensione quieto ordine vivere ac residere, & quicquid exinde jus fisci exigere poterat, totum & ad integrum nos pro æterna retributione ad pauperes alendos, & luminaria eidem Monasterio concinnanda concedimus. Qualiter Monachi ibidem degentes, pro nobis proleque nostra atque statu totius nostri imperii nobis ad regendum commissi, Domini misericordiam adtentius exorare delectet. Sed & hoc placuit nobis huic inserere auctoritati, ut licentiam habeant rectores hujusce Monasterii cum quibuslibet hominibus liberis, res & mancipia legaliter commutare. Videlicet ut quicquid justè & rationabiliter pars alteri contulerit parti, per hanc nostram auctoritatem jure firmissimo teneant atque possideant. Et quicquid exinde facere voluerint libero in omnibus perfruantur arbitrio faciendi quicquid elegerint. Et ut hæc auctoritas immunitatis atque confirmationis nostræ per futura tempora inviolabilem obtineat firmitatem, manu propria subter firmavimus, & annuli nostri impressione signari jussimus.

Signum HLUDOWICI Serenissimi Imperatoris.
Durandus Diaconus ad vicem Fridagisi recognovi. Data VI. Kalend. August. Anno Christo propitio X. Imperii Domini HLUDOVVICI piissimi Augusti, indictione prima. Actum Ingilinheim palatio, in Dei nomine feliciter, Amen.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri JESU Christi HLUTHOWICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus. Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus presentibus scilicet atque futuris notum esse volumus. Quomodo Corbagense Monasterium in Saxonia propitiante Domino cum consensu

fidelium nostrorum in honore sancti Stephani Protomartyris Christi devotissima intentione fundavimus, & ibi competentia subsidia queque præ manibus invenimus debita largitate prædicto sanctificationis loco nostra in elemosina contulimus. Insuper etiam quia locum mercationis ipsa regio indigebat, monetam nostræ auctoritatis publicam ultra ibi semper inesse Christo militantibus proficuum statuimus. Quatenus cum omni integritate absque ullius contradictione vel impedimenti occasione locus ipse sanctitatis omnem inde redditum nostræ auctoritatis publicum, possideat, & utilitatibus Monasterii perpetuis temporibus multiplicatum nostrum hoc largitatis donum proficiat, & ut fiduciali perpetuitate hæc omnia auctoritatis nostræ dona sibi potiatur & teneat, annuli nostri inpressione subter roborando firmare decrevimus.

Signum

HLUDOWICI Serenissimi Imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theogonis recognovi.

Data Kal. Junias. Anno Christo propitio xx. Imperii Domini HLUDOWICI piissimi Augusti. Indictione xi. Actum WORMATIA civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

9. HUXARIÆ DICIT JUS.] Quam Ludovicus Pius vi. Kalend. August. Indict. i. Imperii sui x. qui fuit annus Æræ Christianæ 823. Adelhardo Abbati & Monasterio Corbeiensi donavit in Ingilinheim, ut ex diplomate adducto patet. Inde Huxaria (in cujus confiniis Brunisberga) à Letznero in Chronic. Corbeiens. cap. 67. 68. 69. & 70. descripta, hodie dum in ditione est Corbeiensi; attamen quoad ecclesiasticam sive sacram jurisdictionem, ut prædiximus, ad Paderbornensem Episcopum pertinet. Quapropter in divisione sedium Archidiaconalium Diœceseos Paderbornensis, auctoritate Sedis Apostolicæ Legati, tempore Bernardi IV. Episcopi Paderbornensis facta, quartum locum obtinet, ut patet ex his literis.

Frater Conradus Prior Provincialis fratrum Predicatorum Theutoniæ, & frater Ernestus ejusdem Ordinis. Visitatores à Legato per Paderburnensem Diœcesim dati. Universis ad quos præsens scriptum pervenerit utriusque vite salutem. Ne ordinatio nostra super divisione Ecclesie parochialis S. Othelrici in Paderburna, & super aliis articulis infra annotatis. Processu temporis

temporis quod sue vetustatis celeritate delere solet omnia, memoriam effugiat humanam, presenti scripto declaramus. Quod nos accedentes ad Ecclesiam Paderburnens. Abbate de Bridetare nostro Collega legitime excusato. Ecclesiam prefatam sancti Othelrici, secundum quod a D. O. sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono Cardinali Apostolicae Sedis Legato acceperamus in mandatis, de majoris Praepositi & singulorum ac universorum de Capitulo, nec non D. Conradi ejusdem Ecclesiae Plebani consensu post resignationem ejusdem Ecclesiae a prefato Plebano coram D. Bernardo IV. Paderburnensi Episcopo, Volrado Praeposito, Amelungo Decano, Volquino de Swalenberg, & nobis factam, de consilio ejusdem D. Episcopi in has tres divisimus partes. Unam quae est a domo Hildebrandi Wapenrocht, usque ad curiam Episcopi quae vocatur Stathelbove, & deinde ad murum civitatis, & a domo jam dicti Hildebrandi usque ad domum Harmodi de Alride, & ab eadem domo usque ad molendinum Episcopi, & ab illo molendino usque ad pontem lapideum, Ecclesiae sancti Pancratii. Aliam vero partem Nortelwinke & Aspethere, usque ad domum Cristinae ante Urbem, & ab eadem domo usque ad portam qua itur Herisiam, & omnes domos & villas extra civitatem versus Orientem & Septentrionem inferiori Choro sancti Liborii assignantes. Ecclesia vero sancti Othelrici omnes domos quae inter has duas partes sunt & omnes villas & singulares domos quae extra civitatem sunt versus Occidentem, contulimus. Volradus vero major Praepositus ad instantiam Domini Episcopi & nostram. Ordinationem nostram ac partium assignationem approbando, prefatam Parochiam videlicet Ecclesiam sancti Othelrici cum omnibus suis pertinentiis Dominabus in Paderburna Ordinis Cisterciensis in eadem Ecclesia in perpetuum mausuris. Auctoritate Patronatus de consensu Capituli majoris Ecclesiae in remissionem peccaminum suorum & ut in perpetuum ipsius Praepositi a praefatis Dominabus, maxime quia earundem in eodem loco fundator extitit, memoria habeatur jure contulit perpetuo possidendam. Ita tamen quod quemcumque Sacerdotem Abbatisa & Conventus dictarum Dominarum ei suisque successoribus presentaverint, ab ipso suisque successoribus sine difficultate curam recipiat animarum, & ei suisque successoribus

cessoribus sicut tenetur obediet. Et ut gratiam uberiolem Dominabus exhiberet eisdem ordinavit ut post mortem Præpositi ejusdem loci, dimidia marca in recognitionem subjectionis, & pro jure Synodatico majori Præpositio dimidia marca persolvatur. Ecclesiam verò sancti Pancratii, D. Rothgero & Ecclesiam sancti Liborii in inferiori Choro, debita sicut verus Patronus ad quem debitum in omnibus habebunt respectum, à quo etiam & curam animarum & temporalia simul accipiat & eorum successores accipient, debita contulit solempnitate. Hæ autem Parrochie omnia jura parochialia habebunt, nisi quod Crucem diebus dominicis & in solempnitatibus non ferent, sed in processione majoris Ecclesie cum suis erunt Rectoribus, nisi legitima fuerint necessitate præpediti, in Parasceve sepulturam Crucifixi non facient, & in Nativitate Domini, in Pascha, in Ascensione, in Pascha, in Pentecostes, in festo Patroni & in die Dedicacionis ad Ecclesiam convenient majorem divinum officium audituri.

De Archidiaconatibus verò ordinantes totum Episcopatum in sex Sedes, præter duos Archidiaconatus videlicet majoris Præposituræ, cui hæ tres villæ Himminchusen, Dale & Buke sunt adjunctæ, & Præposituræ sanctorum Apostolorum Petri & Andreae, de D. Episcopi consilio & Capituli consensu distinximus. Unam Sedem Horhusen in Ecclesia sancti Dyonisii, cui duas Ecclesias Curbike & Athorp cum ipsarum Ecclesiis & Capellis adjunximus locantes. Secundam Sedem Wartherch, cui Ecclesias Dasburch, Lovene, Wellethe, Kulethe, Rothen, Bylinchusen, Scerve, Offenthorp, cum earum Ecclesiis & Capellis adjunximus, ipsum Archidiaconatum Cantoriæ deputantes. Tertiam Sedem Yburch, cui has Ecclesias Eijnen, Natefunken, Brakel, Volstesen, Herstelle, & omnes Ecclesias quas modo habet Helmwordishusensis Ecclesia, Herisiam, Wilbodissen, cum ipsarum Ecclesiis & Capellis adjunximus, ipsam Sedem Camera assignantes. Quartam Sedem HUXARIÆ cum his Ecclesiis, Corbeia, Meinbragtesen, Brochusen, Otherch, Erclen, Amelunkessen, Godelmen, Helingenberg, Berninchenusen, Bodikissen, Albagtissen, Heienhusen, Homersen, Boffesen, sanctus Aegidius, Nienovere, Oldenthorp, Dune, duo Holtesminne, Lugterinken, cum earum Ecclesiis & Capellis. Quintam Sedem

Sedem Stenhem cum his Ecclesiis, Beldersen, Oldenberge, Holtbussen, Sumerfile, Monasterium, Leverinchtborp, Collebike, Valckenbagen, Burghagen, Oppidum Svalenberg, Scithere, Wichiletbe, Byche, Capella, Relinkerke, Sandenebike, Pumesen, Lugethe, cum earum Ecclesiis & Capellis. Sextam Sedem Lymego, cum his Ecclesiis, Scutemere, Orlinhusen, Hepen, cum earum Ecclesiis & Capellis, quam Sedem Custodiæ deputavimus, adjicientes quod cum Archidiaconatus Scildese & Hervordie vacaverint, Præposituræ Scildesensi permaneant, ita si eadem Præpositura Capitulo remanebit. Alioquin & Hervordia & Scildese ad Custodiam devolventur, quæ tamen Sedes non nisi post mortem eorum qui nunc ipsarum Ecclesiarum Archidiaconi sunt, vel nisi fortè voluntariè resignaverint, vacabunt. Auctoritate etiam D. Legati districtè sub anathematis vinculo, omnibus Sacerdotibus & Plebanis præfatarum sex Sedum præcipiendo mandamus. Quatenus cum ipsas Sedes vacare contigerit, ad Archidiaconos suos, curam animarum & donum altaris ab ipsis accipiendo, debitum in obedientia & procuratione eisdem faciendâ, habeant respectum. Cum verò inter cetera de mandato D. Legati de obedientiis sepe dictæ Ecclesiæ ordinarem. Canonicis non per omnia nobis consentientibus, tandem D. Volradi majoris Præpositi, & nostro se commiserunt arbitrio, pœna centum marcarum ipsum arbitrium vallantes. Juramento igitur ab omnibus accepto ut nostris parerent mandatis, sub pœna arbitrii videlicet centum marcarum primò præcepimus, ut omnis cessaret rancor qui erat inter majores Canonicos & minores de inequalitate bonorum, & pacis osculum fuit utrinque datum & acceptum, & postmodum divisione facta bonorum, sub pœna arbitrii scilicet centum marcarum præcepimus, ne quis de cetero querimoniam Episcopo vel Præposito moveret, de collatione obedientiarum. Sed sit in potestate eorum conferre obedientias suas cui voluerint, & plures uni secundum quod ipsis videbitur expedire, nisi Dominus Papa vel ejus Legatus providerit aliter ordinandum. Præcepimus etiam sub eadem pœna, ne quis vindictamumat de Præposito majore pro eo quod arbitratus est obedientias quorundam Canonicorum esse dividendas, & excommunicavimus omnes, qui de cetero rancorem

R

verbo

verbo vel facto pro illa divisione obedientiarum contra dividentes, vel eos qui bona receperunt demonstrarent, id est, qui eos pro illo facto contumeliis & obprobriis afficerent, vel eis hoc factum inproperarent, & decernimus eos qui hæc fecerint excommunicatos, perjuros, & pœnam centum marcarum incurrisse. De mandato etiam D. Legati & nostrâ ordinatione, omnes Canonici à majori usque ad infimâ de Capitulo majoris Ecclesie juraverunt, quod cum in ipsorum Ecclesia non sint nisi xxiv. majores Prebende & sex pueriles. Nullus de cetero ad non vacans, nec duo ad unum vacans eligantur, & quod nullus Canonicoꝝ de cetero emancipabitur quin idem juret, ne numerus Canonicoꝝ excedat numerum Prebendarum.

IO. PADIBORNA TULÆ.] Qui nobis Ptolemæi tabulas egregiè illustratas ediderunt, cùm inter Germaniæ oppida *Tenderium*, quod Antoninus vocat *Theundurum*, reperissent; non dubitarunt affirmare esse Paderbornam. In qua sententia est Petrus Montanus, Althamerus, Henricus Harius in MS. descript. Diœcesis Paderborn. & Klocnerus, qui citat Albertum Thonerium Vicarium Paderbornensem Anno 1190. asserentem eo in loco, quem modò Paderborna occupat, situm fuisse quondam pagum *Tutorium* sive *Dutorium*, ita nuncupatum à *Dute*, quod veteri Saxonum linguâ *Deum* significat, & est, ut ait, hic frequens in ore hominum *Iodute* idolum, à Majoribus nostris, ut fertur, divinis honoribus cultum. Verùm quicquid sit de pago *Dutorio*, & isto idolo, certum est *Theundurum* non alibi, quàm in ulteriori Rheni ripa, ubi Antoninus posuit, inquirendum esse, & ut Cluverius ac Bertius rectè opinantur, *Tudder* hodie appellari, non incelebrem Juliæ vicum, qui uti pristinum nomen servat, ita plurima antiquitatis monumenta hodiedum illic è terra eruuntur, signa loci olim cultissimi. Nihil igitur *Tenderium* ad Paderbornam, quam à fonte Paderæ nomen accepisse ita est compertum, uti *Born* sive *Born* & *Brunne* Teutonice fontem significat.

II. QUA SI POSTERITAS SERVASSET FOEDERA.] Diversissimus religionis in Paderbornensi & Corbeiensi ditione est status. In Paderbornensi solius Catholicæ fidei cultus floret vigetque; in Corbeiensi heterodoxæ Lutheri opinioniones, per ordinariam Episcopi Paderborn. jurisdictionem, præpostero sanè tempore, nec cum exiguo aeternæ salutis dispendio violatam turbatamque, ita pro dolor! invaluerunt, ut Huxaria novæ religionis infranatâ licentiâ lasciviens, unâ cum vero Numinis cultu, obsequium Abbati debitum, non semel exuerit; & nunc etiam, dum hæc scribimus, Brunswicensium præsidio munita adversus Corbeienses, foedum in modum tumultuetur. Quibus idcirco providendum, ne dum ipsi extra Monasterii septa, sacrae jurisdictionis phylacteria student dilatare, civilis interim potestatis fimbriæ ab aliis quotidie magis accidantur. Quin illa potior sit cura, ut fortunam velut tunicam magis consimiam probemus quàm longam. Apul. in Apol.